

ZRADENÉ TESTAMENTY MILANA KUNDERU

SAMUEL ABRAHÁM

Veľa vecí v živote sa udeje náhodou. Často sa retrospektívne cítime v rozpakoch, že to, čo roky považujeme za prirodzenú súčasť našej existencie, sa stalo náhle, nečakane a všetko mohlo byť aj ináč. Je to vlastne paradox, ako sa veľké dejiny ľudstva a malá história našich osudov odvíjajú na tom pomyselnom, nezmyselnom či zmyselnom pódiu ľudských dejín. Človek sa bráni vedome či podvedome tomuto pochodu dejín, pretože retrospektívne sa svet zdá byť determinovaný, akoby mimo nášho vplyvu, bez našej voľby. Ľudská sloboda, ten vrchol ľudskej racionality, najvyššia méta modernej doby, tá viera, že sme subjekt, a nie objekt dejín, je vo večnom protiklade s hegelovským pochodom dejín, ktoré si píšú vlastný príbeh a my neurčujeme jeho chod. Milan Kundera bráni a vymedzuje ľudskú slobodu tým, že človek si vytvoril umenie ako obranu vlastnej slobody, kde len a len umelec je subjektom dejín umenia. Kundera píše: „Historie umění je pomsta člověka proti neosobní historii lidstva.“ Preto som vybral práve knihu, z ktorej citujem túto vetu, avšak predtým opíšem svoj osobný-náhodný príbeh.

Teda veľa vecí sa stane náhodou. Aj moje stretnutie s Kunderom. V roku 2000 sa strana neonacistu Jörga Haidera dostala do pravicovej vlády v Rakúsku. Krátko nato sa malo vo Viedni konať 17. stretnutie kultúrnych časopisov, organizované internetovým časopisom *Eurozine*.¹ Ako člen správnej rady som sa podieľal na príprave konferencie a moji rakúski priatelia boli zdesení, že ich krajina, ktorá sa nikdy poriadne nevyrovnala so svojou nacistickou minulosťou, dala EU do vienka prvého neonacistu v novom miléniu.²

Odmietli usporiadať stretnutie vo Viedni, a keďže bolo len pár týždňov pred začatím, požiadali ma, či by sa podujatie nemohlo presunúť do Bratislavy. Samozrejme, súhlasil som, a tak, hoci sa napokon kvôli sponzorom začiatok predsa len konal vo Viedni, 10. novembra 2000 sa dva autobusy plné vydavateľov a redaktorov presúvali päťdesiat kilometrov dolu po prúde Dunaja.³

1 *Kritika & Kontext* sa stala súčasťou tohto zoskupenia od svojho vzniku v roku 1996.

2 Pamätám sa ako Walter Famlar, šéfredaktor rakúskeho časopisu *Wesspennest* kričal: „Rakúsko je fašistický štát!“ Dnes v Európe, kde príznak fašizmu je opäť späť, mi jeho slová nepripadajú tak komicky ako v roku 2000 v krásnych priestoroch viedenského IWM.

Keď sme pripravovali program pre bratislavskú časť podujatia, padol návrh, aby sme pozvali Milana Kunderu, spisovateľa, ale aj autora slávnej eseje *Tragédia strednej Európy*, ktorá mala na Západe obrovský ohlas a rezonovala s témou aj lokalitou konferencie.⁴ V tom čase som videl geniálnu adaptáciu Kunderovej hry *Jakub a jeho pán* v bratislavskom Štúdiu L + S v podaní Lasicu a Satinského. Dozvedel som sa, že Kundera takmer prišiel na premiéru a len choroba mu v tom na poslednú chvíľu zabránila. Hra bola v repertoári a Milan Lasica mi sľúbil, že ak mu oznámim dva týždne dopredu Kunderov príchod, radi mu to zahrajú.

Kunderovi som poslal pozvanie, k listu som pridal svoju recenziu knihy *Zradené testamenty*, ale on na stretnutie napokon neprišiel. Odvtedy sme však ostali v kontakte, viackrát sme sa v Paríži stretli a trikrát som sa takmer stal vydavateľom jeho po francúzsky napísaných románov a zbierok esejí, ktoré v češtine nevyšli. To je však iná história, na inú príležitosť.

Čo ma teda náhodne spojilo s Milanom Kunderom, môj list, recenzia, Jörg Haider? Boh vie. Ponúkam môj list, recenziu jeho knihy, jeho odpoveď a úryvok z jeho knihy *Zradené testamenty*.

V Bratislave 12. septembra 2000

Vážený pán Kundera,

Volám sa Samuel Abrahám a som vydavateľ časopisu knižných recenzií *Kritika & Kontext*.

Obraciam sa na Vás, aby som Vás pozval na stretnutie vydavateľov a šéfredaktorov kultúrnych časopisov z celej Európy, ktoré sa bude konať v dňoch 9. – 12. novembra tohto roku pod názvom **Politika a kultúra v Európe: nové vízie, nové dezilúzie**. Je to už štrnásť stretnutie od roku 1983, pričom od roku 1990 sa ho zúčastňujú aj vydavatelia zo strednej a východnej Európy. Uvedomujem si, že toto pozvanie je s dosť malým časovým predstihom, ale doteraz sme nemali zabezpečené financie a nevedeli sme, či sa bude celé podujatie konať.

Do Bratislavy sme Vás vlastne chceli pozvať ešte v roku 1995 s, už bohužiaľ nebohou, Suzanne Roth⁵, ktorá v tom čase zastupovala nadáciu Pro Helvetia na Slovensku. Chceli sme zorganizovať stretnutie a diskusiu medzi Vami a Jurajom Špitzerom. Pán Špitzer však náhle ochorel a následne zomrel a tak sme to smutní celé pustili z hlavy.

Viem, že sa neradi zúčastňujete na konferenciách a seminároch. Naše podujatie, ako tých štrnásť doposiaľ, bude však neformálne, neakademické a je to skôr príležitosť na stretnutie spriaznených duší z celej Európy. Dôvodom, prečo tento rok budeme rozprávať o postavení kultúry v budúcej Európe, je jednoducho fakt, že sa nás a spoločností, v ktorých žijeme, táto téma bytostne dotýka. Miesta podujatia sú symbolické,

3 Nie všetci intelektuáli prešli cez našich ostrážitých colníkov. Nepustili jedného Nemca, ktorý nemal pas, ale len doklad totožnosti. Správne (bývalí) súdruhovia. Hranica nie je korzo, ako na jeseň 1969 freneticky kričal v PKO arcinormalizátor Gustáv Husák. Zrušené PKO už nik nevráti, hraničné kontroly možno áno.

4 Pôvodný názov tejto eseje bol *Unesená Európa*. V roku 1983 vyšla v *New York Review of Books* ako *Tragedy of Central Europe*. Jej prijatie v Československu bolo rozpačité a niektorými sovietskymi disidentmi zatratené.

5 Susanne Roth preložila niekoľko Kunderových kníh do nemčiny.

prvá časť vo Viedni (9. 11.) a potom dva dni v Bratislave (10. – 11. 11.) na rozhraní bývalých dvoch svetov, ktoré k sebe tak opatrne kráčajú. Účastníci stretnutia sú ľudia, ktorí sa snažia na malom priestore svojich časopisov zachovávať to, čo Európu duchovne definuje a integruje v protiváhe k tej nejasnej politickej, vojenskej a ekonomickej integrácii, ktorá sa deje mimo nás a spôsobom, ktorý nás často sklúčuje.

Vo Viedni bude mať prejav Slavenka Drakulič pod titulom *Kto sa bojí Európy?*. Boli by sme poctení, keby ste nás v Bratislave oslovili práve Vy a vyjadrili sa, ako vnímate stav Európy, v čom vidíte nádeje a z čoho máte obavy. Pamätám sa na Váš článok o Rusku a Európe z osemdesiatych rokov, ktorý som ešte ako emigrant čítal v Kanade. Odvtedy sa veľa zmenilo, komunizmus našťastie padol, bohužiaľ medzičasom zaniklo aj Československo a my stojíme pred problémami spojenými s postkomunistickou transformáciou a európskou integráciou. Mnohé nádeje, ktoré poletovali v západnej a strednej Európe po roku 1989 sa rozplynuli, mnohé nás prekvapilo – napríklad koľko spoločného máme s tými v západnej Európe, ktorí sa snažia zachovať kultúrne hodnoty vo svojich krajinách.

Pre všetkých zahraničných hostí, ale najmä pre slovenskú kultúrnu obec by Váš príchod veľa znamenal. Verím, že aj Vy, a ak by nás poctila návštevou Vaša pani manželka, boli by ste bratislavskými premenami príjemne prekvapení.

Bolo by nám cťou, keby ste prišli na celé stretnutie, no v prípade Vášho zaneprázdnenia by sme Vás radi uvítali aspoň v piatok 10. novembra v Bratislave. Ak by ste prišli, viem si predstaviť, že by sme prehovorili pána Milana Lasicu, aby predstavenie Jakuba fatalistu zahráli 10. alebo 11. novembra. (Počul som, že ste sa takmer zúčastnili na tej bratislavskej premiére.)

Nemusím Vám zdôrazňovať, že tak ako mnoho Slovákov, som obdivovateľom Vášho diela a je mi len ľúto, že Pomalosť, Identita a Zradené testamenty nevyšli v slovenčine či v češtine. (Príkladám Vám moju recenziu Zradených testamentov.)

S úctou

Samuel Abrahám

ZRADENÉ TESTAMENTY

(recenzia, *Národná obroda* 30. januára 1998)

Koniec storočia má veľa podôb: komunikácia prostredníctvom Internetu, zdevastovaná príroda, náboženský fundamentalizmus, postmoderna, klonovanie.

Technika napreduje nesmiernym tempom, ale ako pochopiť dnešnú dobu v jej rozporuplnosti a rozpolenosti? Je to vôbec možné? Ako to často býva, prozaici alebo dramatici bez toho, aby sa o to snažili, sú často schopní prostredníctvom svojho umenia pomenovať podstatu toho, v čom sa tento svet nachádza, výstižnejšie než kopy sociologických či politologických elaborátorov. Ich schopnosť opísať vlastný osud má následok, že makrosvet začneme vnímať cez jasnejšiu prizmu. K takýmto autorom

patrí Milan Kundera a najmä jeho kniha *Les Testaments trahis* (1993, Zradené testamenty – napísané po francúzsky). Je to doznanie výsostne kunderovské: bez toho, že by povedal čokoľvek o svojom súkromí, obnaží najosobnejšie myšlienky, obavy a vyznania o umení i o svete.

Kniha sa skladá z niekoľkých esejí, nesúvisiacich len zdanlivo, no u Milana Kunderu sú to témy zásadne a prepojené. Kniha sa odvíja od nasledujúcej premisy: „... dejiny ľudstva a dejiny románu sú dve veľmi rozdielne veci. O tom prvom človek nerozhoduje, naopak prealcuje ho to ako nejaká nadpozemská sila, ktorú nie je schopný ovládať. Naproti tomu dejiny románu (malierstva, hudby) sú plodom ľudskej slobody, osobný výtvor človeka, a podľa jeho vlastného výberu. Zmysel dejín umenia stojí v protiklade k zmyslu dejín samotných. Práve preto, že rozhodujúci je človek, dejiny umenia sú odplatom človeka za neosobnosť dejín človeka.” Navonok oslava umenia, no Kunderov záber je širší. Práve hodnotením umenia dokáže vystihnúť všeobecný stav na konci 20. storočia. Umenie nám dodáva ľudský rozmer, teda schopnosť brániť sa veľkým dejinám. Kundera okrem iného píše o kríze, do ktorej sa dnes dostalo umenie románu, keď výrazná väčšina spisby je próza neprinášajúca nič nové, nemá estetickú hodnotu, nenadväzuje na štyridsaťročnú tradíciu európskeho románu a stáva sa konzumným artiklom. K brilantnému patrí brilantný štýl. Posúďte sami:

Podľa mňa, veľké diela sa môžu zrodiť len v rámci histórie ich umenia a ako *spoluúčastníci* v tejto histórii. Jedine vo vnútri histórie môžeme vidieť, čo je nové a čo sa opakuje, čo je objav a čo imitácia; inými slovami, len vo vnútri histórie môže práca existovať ako *hodnota* schopná poznania a posúdenia. Nič sa nezdá horšie ako umenie, ktoré vypadne von mimo svojej vlastnej histórie, pretože je to pád do chaosu, kde nie je možné posúdiť estetickú hodnotu..

A Kundera pokračuje:

Väčšina románov vydaných v súčasnosti stojí mimo histórie románu: sú to novelizované vyznania, novelizované novinárstvo, novelizované vyrovnanie si účtov, novelizované autobiografie, novelizované nechutnosti, novelizované zatratenia, novelizované politické argumenty, novelizovaná smrť manželov, novelizovaná smrť otcov, novelizovaná smrť matiek, novelizovaná strata panenstva, novelizované pôrody – romány *ad infinitum*, na veky vekov, ktoré nepovedia nič nové, sú bez estetickej ambície, neprinesú nič čo by zmenilo naše chápanie človeka alebo štruktúry románu, sú jeden ako druhý, sú dôkladné stráviteľné ráno a dôkladne vypuditeľné poobede.

Napokon píše aj o kríze, do ktorej sa dostala vážna hudba, výsledkom čoho je zovšadiaľ hučiaci beat, o médiach, ktoré – tak ako povedzme ŠtB v komunistickom Československu – odkrývajú pre Kunderu posvätné a ľudské súkromie.

Keď napokon čítame napríklad o Stravinskom a Gombrowiczovi, o vplyve emigrácie na ich dielo a o ich vzťahu k rodnej krajine, začíname chápať, prečo Kundera píše po francúzsky, a prečo sa na svoju Moravu nevracia.

SAMUEL ABRAHÁM

Panu Samuelu Abrahamovi

od Kundery.

Mily pane Abrahame,

udělal jste mi velikou radost Vaším faxem i výtiskem z novin, kde jste tak chytré psal o mé knize. Opravdu chytré: citoval jste to nejdůležitější: o rozdilu mezi dejinami - a dejinami umění; a zdůraznil jste, to co mi připadá tak nebezpečné: všeobecný a všestranný útok na lidské soukromí.

To jsem netušil, že jste mě chtěl pozvat na diskusi s Jurajem Spitzerem! Mne by se asi diskutovat nechtělo, ale jak rád bych byl ještě jednou uviděl Juraje Spitzera !

Děkuji Vám taky za Vaše pozvání na Vaše stretnutie. Jak jste pochopil, ja se temhle vecem od jiste doby vyhybam a tak jak se cas krati, vyhybam se jim cim dal vic.

Slibuju Vám ale, že dostanu-li se někdy na Slovensko, ohlasím se Vám, abychom se viděli. A kdybych mohl při té příležitosti shlédnout Jakuba v provedení Lasicy a Satinského, to by byla skutečné radost!

Děkuji vám moc, že jste si na mě vzpomněl a moc vás zdravím

odpověď Milana Kunderu

Ako svoj výber ponúkam krátku časť z knihy esejí Zradené testamenty. Čítam ju ako mnohí z nás čítajú Haškovoho Švejka: raz začas po nej siahnem, náhodné otvorím, prečítam niekoľko odstavcov, pookrejem a opäť odložím. Milan Kundera mi rád povolil preklad tohto môjho výberu. Len ma požiadal, aby som mu poslal jednu preloženú stranu (nie celý preklad), aby si po slovensky prečítal svoj po francúzsky napísaný text, ktorý v češtine nevyšiel.

Výber je z ôsmej časti *Cesta v hmle*:

TÍ, ČO NEMAJÚ POCIT VINY, TANCUJÚ

Milan Kundera

Hudba, nazývaná (zvyčajne a nejasne) *rock*, zaplavuje už dvadsať rokov zvukové prostredie každodenného života; ovládla svet vo chvíli, keď 20. storočie v zlobe dusilo svoje dejiny; nedá mi neopýtať sa, či ide len náhodnú zhodu okolností. Alebo sa v tomto strete konečného procesu storočia a rockovej extázy ukrýva nejaký význam? Snaží sa storočie v extatickom kriku zabudnúť samo na seba? Zabudnúť na svoje utópie, ktoré sa prepadli do hrôzy? Zabudnúť na svoje umenie? Umenie, ktoré svojou jemnosťou, márnou komplexnosťou vyrušuje ľud, uráža svätú Demokraciu?

Slovo *rock* je nejednoznačné; preto radšej hudbu, ktorú mám na mysli, opíšem: ľudské hlasy prehlušujú nástroje, vysoké hlasy prevládajú nad nízkymi; dynamika nepozná kontrast a drží sa v neustálom *fortissime*, ktoré mení spev na zavýjanie; rytmus rovnako ako v jazze zdôrazňuje druhú dobu taktu, ale stereotypnejším a hlučnejším spôsobom; harmónia a melódia sú zjednodušené, a tak zvýrazňujú farbu tónov, čo je jediným invenčným prvkom tejto hudby; zatiaľ čo ľudové piesne prvej polovice storočia mali melódie, ktoré rozplakali úbohý ľud (a nadchýnali Mahlerovu a Stravinského hudobnú iróniu), táto takzvaná rocková hudba je zbavená hriechu sentimentality; nie je sentimentálna, je extatická, je predĺžením jedinej extatickej chvíle; a vzhľadom na to, že extáza je chvíľou vytrhnutou z času – krátkou chvíľou bez pamäti, chvíľou obklopenou zabudnutím – melodický motív nemá priestor, v ktorom by sa vyvinul, dokáže sa len opakovať bez rozvíjania alebo záveru (rock je jedinou „ľahkou“ hudbou, v ktorej nie je ťažiskovou melódia; ľudia si rockové melódie nepospevujú).

Jedna zvláštnosť: vďaka technológii zvukového záznamu sa táto hudba extázy ozýva neprestajne a odváďať, teda aj mimo extatických situácií. Akustický obraz extázy sa stal každodennou kulisou našej malátnosti. Nevyzýva nás k orgiám, k mystickým zážitkom, tak čo sa nám trivializovaná extáza snaží povedať? Aby sme ju prijali. Aby sme si na ňu zvykli. Aby sme rešpektovali jej privilegované miesto. Aby sme dodržovali *morálku*, čo hlása.

Morálka extázy je v protiklade s morálkou procesu; pod jej záštitou si každý robí, čo chce: už teraz si môžu všetci cmúľať palec, ako chcú, od detstva až po promóciu, a ide o slobodu, ktorej sa nikto nebude ochotný vzdať; poobzerajte sa okolo seba v metre; sediaci či stojaci, každý jeden s prstom v niektorom otvore na tvári – v uchu, v ústach, v nose; nikto nemá pocit, že ho pozorujú a všetci snívajú o tom, že napíšu knihu, aby rozpovedali príbeh svojho jedinečného a nenapodobiteľného ja, ktoré sa vrta v nose; nikto nikoho iného nepočúva, každý píše a všetci píše tak, ako sa tancuje rock: osamote, pre seba, pohltení sebou, ale zároveň opakujúc tie isté pohyby, čo ostatní. V tejto situácii *uniformného egocentrizmu* už pocit viny nezohráva tú istú úlohu ako v minulosti; sudy stále fungujú, ale fascinuje ich výlučne minulosť; vidia len jadro storočia; vnímajú len staré alebo mŕtve generácie. V Kafkových postavách vzbudila pocit viny otcovská autorita; hrdina *Ortieľa* sa utopí v rieke, pretože ho potupil jeho otec; ten čas je preč: vo svete rocku nesie otec také bremeno viny, že všetko dovolí. Tí, čo nemajú pocit viny, tancujú.

Nedávno dvaja adolescenti zavraždili kňaza; v televízii som počul komentár iného kňaza, ktorému sa triasol hlas pochopením: „Musíme sa modliť za kňaza, ktorý sa stal

obeťou svojho poslania: osobitne sa venoval mládeži. Ale tiež sa musíme modliť za tých dvoch nešťastných adolescentov; aj oni sa stali obeťami: svojich pudov.“

Zatiaľ čo sloboda myslenia – sloboda slov, postojov, žartov, úvah, nebezpečných myšlienok, intelektuálnych podnetov – sa zužuje pod ostrážitým dohľadom súdu všeobecného konformizmu, *sloboda pudov* narastá. Za hriechy myslenia sa kážu prísne tresty; za zločiny spáchané v emocionálnej extáze sa prikazuje omilostenie.

CESTY V HMLE

Súčasníci Roberta Musila obdivovali oveľa viac jeho inteligenciu ako knihy; tvrdili, že mal písať eseje, nie romány. Negatívny dôkaz ľahko vyvráti tento názor: prečítajte si Musilove eseje; sú tak ťažké, nudné a nepôvabné! Totiž Musil je veľkým mysliteľom *len* vo svojich románoch. Jeho myšlienky sa musia živiť konkrétnymi situáciami a konkrétnymi postavami; skratka, ide o *románové myslenie*, nie filozofické.

Každá prvá kapitola z osemnástich častí Fieldingovho Toma Jonesa je krátky esej. Jeho prvý prekladateľ do francúzštiny v 18. storočí ich všetky jednoducho vynechal, pričom tvrdil, že nezodpovedajú francúzskemu vkusu. Turgenev včítal Tolstému esejistické pasáže o filozofii dejín vo Vojne a mieri. Tolstoj začal o sebe pochybovať a pod tlakom rád tieto pasáže z tretieho vydania románu vypustil. Našťastie ich neskôr znovu pridal.

Románové úvahy existujú rovnako ako románové dialógy a dej. Dlhé úvahy vo Vojne a mieri sú mimo románu – napríklad vo vedeckom časopise – nemysliteľné. Pretože sú napísané jazykom, s množstvom zámerne naivných prirovnaní a metafor. Ale predovšetkým preto, lebo Tolstého dejiny nezaujímajú ako historika, nejde mu o presný opis udalostí, ich následky pre spoločenský, politický a kultúrny život, o hodnotenie úlohy tej či onej osoby; dejiny ho zaujímajú ako *nový rozmer ľudskej existencie*.

Konkrétnou skúsenosťou všetkých ľudí sa stali dejiny začiatkom 19. storočia počas napoleonských vojen, o ktorých hovorí Vojna a mier; tieto vojny každému Európanovi šokom sprostredkovali skutočnosť, že svet okolo sa neustále mení a táto zmena mu zasahuje do života, transformuje ho a udržiava v pohybe. Do 19. storočia sa vojny a vzbury považovali za prírodné katastrofy ako morové epidémie či zemetrasenia. Ľudia nevnímali ani jednotu, ani kontinuitu historických udalostí a neverili, že je možné ovplyvniť ich priebeh. Diderotov Jakub fatalista vstúpi do armády a potom je v bitke vážne zranený; poznačený na celý život, bude krívať až do konca svojich dní. Ale aká to bola bitva, ktorá je pre Jakuba taká významná? V románe sa to neuvádza. A prečo by sa aj malo? Všetky vojny boli rovnaké. V románoch z 18. storočia sa historické momenty spomínajú len veľmi približne. Až od 19. storočia sa so Scottom a s Balzacom prestali všetky vojny podobať jedna na druhú a postavy v románoch žijú v presne datovaných obdobiach.

Tolstoj sa k napoleonským vojnám vracia z odstupu päťdesiatich rokov. V jeho prípade nové vnímanie dejín ovplyvňuje nielen štruktúru románu, ktorá bola schopná čoraz lepšie zachytiť (v dialógoch, opisoch) historickú povahu rozprávaných udalostí; ale v prvom rade ho zaujíma vzťah človeka k histórii (jeho schopnosť riadiť ju alebo jej uniknúť, byť vo vzťahu k nej slobodný alebo nie) a k tomuto problému pristupuje priamo, je *témou* jeho románu, témou, ktorú skúma všetkými prostriedkami vrátane románového myslenia.

Tolstoj polemizuje s myšlienkou, že dejiny vytvára vôľa a rozum veľkých osobností. Podľa neho sa dejiny tvoria samy dodržiavajúc vlastné zákony, ktoré človek nepozná.

Veľké osobnosti „boli nevedomými nástrojmi dejín, tvorili dielo, ktorého zmysel nepoznali.“ Neskôr: „Prozreteľnosť nútila všetkých týchto ľudí, ktorí sa snažili dosiahnuť svoje ciele, aby spolupracovali na jedinečnom a veľkolepom výsledku, o ktorom žiadny z nich, či už Napoleon alebo Alexander, *nemal ani potuchy*.“ A ešte: „Človek žije vedome sám pre seba, ale *nevedome* je nástrojom na dosiahnutie historických a všeobecných cieľov celého ľudstva.“ A z toho vyplýva tento veľkolepý záver: „*Dejiny sú teda nevedomý, všeobecný, stádovitý život ľudstva...*“ (Kľúčové formulácie zvýrazňujem ja.)

S touto koncepciou dejín Tolstoj načrtáva metafyzický priestor, v ktorom sa pohybujú jeho postavy. Nepoznajú ani význam dejín, ani budúcnosť, nepoznajú dokonca ani objektívny zmysel vlastných skutkov (ktorými sa „nevedome“ podieľajú na udalostiach, „o ktorých nemajú ani potuchy“), svojimi životmi kráčajú ako keď niekto kráča v *hml*e. Hovorím v *hml*e, nie v *tme*. V *tme* nič nevidíme, sme slepí, vydaní na pospas, nie sme slobodní. V *hml*e sme slobodní, ale je to sloboda človeka v *hml*e: vidí päťdesiat metrov pred sebou, rozoznáva črty svojho spoločníka, môže sa kochať v kráse stromov rastúcich pri ceste a dokonca môže pozorovať, čo sa deje v jeho blízkosti a reagovať.

Človek kráča *hml*ou. Ale keď sa obzrie, aby súdil ľudí minulosti, v ich ceste *hml*u nevidí. Z jeho prítomnosti, ktorá bola ich vzdialenou budúcnosťou, vyzierajú ich cesty dokonale jasné s čistou viditeľnosťou od začiatku do konca. Keď sa obzrie, vidí cestu, vidí ľudí, čo po nej kráčajú, vidí ich chyby, ale nie *hml*u. A predsa všetci – Heidegger, Majakovskij, Aragon, Ezra Pound, Gorkij, Gottfried Benn, Saint-John Perse, Giono – všetci kráčali v *hml*e a vtedy sa možno opýtať: kto je viac slepý? Majakovskij, ktorý píšuc báseň o Leninovi netušil, kam bude smerovať leninizmus? Alebo my, čo ho súdime z odstupu desaťročí a nevidíme *hml*u, ktorá ho obklopovala?

Majakovského slepota je súčasťou večného ľudského údely.

Nevidieť *hml*u na Majakovského ceste znamená zabudnúť, čo je človek, zabudnúť, čím sme my sami.

z francúzskeho originálu preložila Aňa Ostrihoňová